

Hur kan vi tillsammans planera för morgondagens äldre?

Inte(GR)erad bostadsplanering med fokus på äldre – ett samverkansprojekt i Göteborgsregionen

FoU_iväst **GR**

Innehåll

Goda boendemiljöer för äldre – en utmaning för samhället	3
I Härryda kommun kan bra bli bättre	6
Hur trivs äldre i Mölndal?	8
I Kungälv inventerar hemtjänsten tillgängligheten	10
Hur vill äldre bo i Tjörns kommun?	11
En röst från Ale	12
Vill du veta mer?	14

Text: Sara Nordenhielm.

Bilder: Sara Nordenhielm och Katarina Idegård.

Layout: GR Info.

Tryck: Sandstens, Göteborg.

Goda boendemiljöer för äldre – en utmaning för samhället

INTE(GR)ERAD BOSTADSPLANERING med fokus på äldre är ett samverkansprojekt mellan FoU i Väst/GR, GR Planering och de fem GR-kommunerna Ale, Härryda, Kungälv, Mölndal och Tjörn. I projektet medverkar nyckelpersoner från samhällsbyggnad och äldreomsorg.

Projektets syfte är utveckla användbara undersökningsmetoder för att kartlägga äldre behov, önskemål och preferenser gällande sitt nutida och framtida boende samt för att praktiskt genomföra inventeringar av fysisk miljö inklusive bostadsbestånd.

Grundidén är att kunskaper från olika sektorer, olika kommuner, brukare och brukarorganisationer samt erfarenheter från tidigare projekt och forskning integreras till en helhetsbild. På så sätt får kommunerna verktyg för fortsatt kunskapsinhämtning som gynnar en strategisk bostadsplanering för äldre.

Projektet Inte(GR)erad bostadsplanering pågår från maj 2011 till maj 2012 och finansieras av Hjälpmedelsinstitutet inom ramen för regeringsuppdraget Bo Bra på äldre dar, som syftar till att stärka kreativitet, utveckling och nytänkande av bostäder och boendemiljöer för äldre.

ANDELEN ÄLDRE PERSONER kommer att öka i Sverige inom den närmsta tjugoårsperioden. En äldre befolkning innebär nya utmaningar och möjligheter för samhället. Idag saknas goda och tillgängliga bostäder och boendemiljöer som kan möta behoven hos en allt mer åldrande befolkning. Det behövs fler bostäder som är attraktiva att leva gott i på äldre dar! I projektet Inte(GR)erad bostadsplanering med fokus på äldre samverkar fem kommuner i Göteborgsregionen för att stå bättre rustade inför den utmaningen.

En åldrande befolkning

Idag finns cirka 494 000 personer som är 80 år eller äldre. Om tjugo år förväntas den siffran nästan vara fördubblad. Samtidigt ökar andelen personer 65 år eller äldre¹. Redan idag tvingas många äldre att bo kvar i otillgängliga och svårskötta bostäder. Det innebär att möjlig-

1. SCB (2010) Sveriges framtida befolkning 2010-2060.

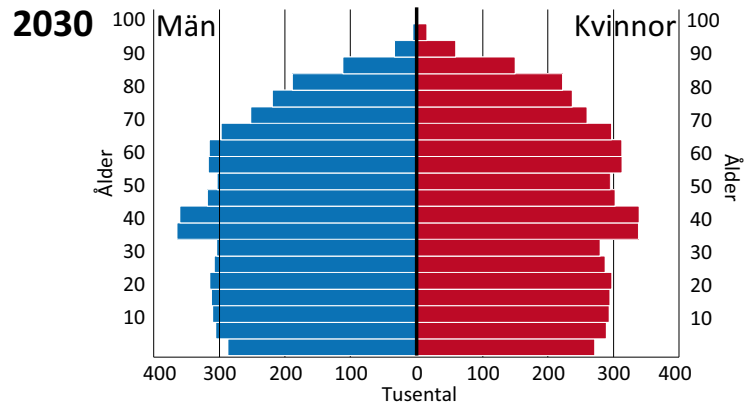
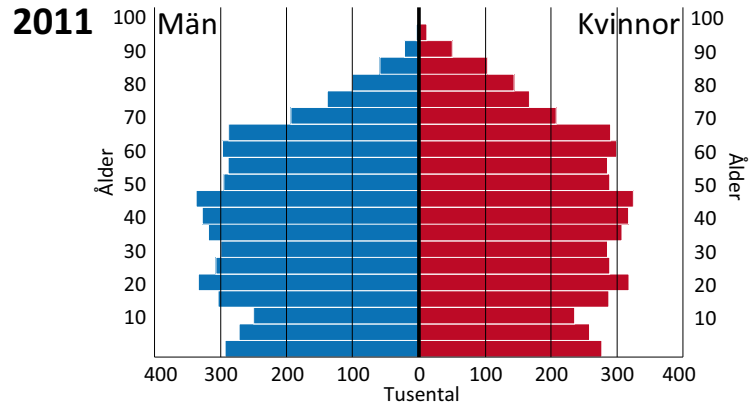
heterna till ett aktivt och självständigt liv minskar. Bristande tillgänglighet i landets bostäder är snarare regel än undantag. Endast en fjärdedel av landets cirka 4,5 miljoner bostäder uppskattas vara tillgängliga.²

Hur vill äldre bo?

Äldre människor flyttar i mindre utsträckning än den övriga befolkningen. De flesta bor kvar i sin bostad, sitt område eller i sin kommun. Hemmet är ofta förknippat med känslomässiga band och trygghet.³ De flesta äldre önskar därför bo kvar där de bor eller i närmiljön, men det förutsätter att bostäder och omgivande miljö är tillgänglig och trygg.

2. SOU 2008:113

3. Fransson, U (2004) Äldrelandskapet. Äldres boende och flyttningar. Uppsala Universitet, Forskningsrapport 2004:1.

År 2011 förväntas 18,90 % av befolkningen vara 65 år och äldre. År 2020 förväntas 20,8 % av befolkningen att vara 65 och äldre. År 2030 beräknas hela 22,7% av befolkningen att vara 65 år och äldre. Mellan 2011 och 2030 innebär det en ökning på nationell nivå av cirka 560 000 personer 65 år och äldre. Källa: Befolkningsframskrivningar, SCB. Hämtat november 2011.

En ny generation äldre

Den nya generationen äldre kan komma att efterfråga alternativa boendeformer i större utsträckning än tidigare generationer. Högre inkomster och utbildning har medfört bättre hälsa, ökad medellivslängd och mer aktiv livsstil.⁴ Det är därför viktigt att undersöka hur morgondagens äldre bor idag och hur de ser på sitt framtida boende. Det behövs bostäder som både är anpassade efter såväl behov, smak som plånbok.

För att möta den demografiska utvecklingen och äldres behov behöver det planeras för boendeformer som kompletterar det ordinarie bostadsbeståndet och vård- och omsorgsboenden. Detta kan exempelvis vara seniorboenden, trygghetsboenden eller gemenskapsboenden.⁵

4. SOU 2008:113

5. Ibid.

6. Ibid.

Inom gruppen pensionärer bor cirka hälften i villa och hälften i lägenhet med bostads- eller hyresrätt. Även i gruppen med äldre 80 år och över bor de flesta i vanliga bostäder.⁶

I Härryda kommun kan bra bli bättre

I HÄRRYDA KOMMUN finns en väl upparbetad samverkan över verksamhetsgränserna kring kommunens bostadsplanering. André Berggren, Jonas Lundqvist och Zeljko Skakic tycker därför att Härryda har goda förutsättningar att planera för att äldre ska bo bra i kommunen. Men det finns alltid förbättringar att göra. De hoppas att projektet Inte(GR)erad bostadsplanering ska bidra till stärkt samverkan, erfarenhetsutbyte med andra kommuner och bättre verktyg för att hämta in kunskap om äldres boendesituation.

–Bra kan helt enkelt bli bättre, säger André, samtidigt

som Jonas och Zeljko nickar instämmande. I projektet används miljonprogramsområdet Säteriet i Mölnlycke som ett testområde för tillgänglighetsinventeringar.

–Vi har tittat bland annat på hur entréerna är utformade, om det finns dörröppnare, ledstång, hiss och kontrastmarkering. En annan viktig del är hur avstånden ser ut till bland annat dagligvarubutik, kollektivtrafik och vårdcentral, säger Zeljko.

Förhoppningen är att kunna inventera fler bostadsområden på sikt. Kunskapen kan användas i planeringsprocessen, men också som information till äldre invånare. Idag används befolkningsstatistik och prognoser systematiskt som ett underlag i planeringen av bostäder. Inom ramen för projektet kommer en enkät skickas ut till personer 55 år och äldre. Syftet är få mer kunskap om vad målgruppen efterfrågar nu och i framtiden.

–Genom projektet kan statistik kompletteras med

André Berggren, planarkitekt, Jonas Lundqvist, administrativ chef socialtjänsten, Zeljko Skakic, statistiker och Kristina Englund (ej på bild), mark- och bostadschef ingår i projektet från Härryda kommun.

HÄRRYDA KOMMUN

Befolkning: 34 800

Andel 65 år och äldre: 14 %

Andel 85 år och äldre: 1,6 %

Bostadsbestånd:

25 % flerbostadshus,

75 % småhus

kunskap från inventering av bostadsområden och vad äldre själva tycker, säger Jonas.

Resultat och arbetssätt från projektet kommer att användas i den fortsatta planeringen i kommunen.

–På längre sikt kommer det skapa bättre förutsättningar för kommunens äldre invånare, avslutar André. ■

Vad är attraktiva och goda boendemiljöer för äldre?

DEN FRÅGAN STÄLLEDES till tjänstemän i äldreomsorg, samhällsbyggnad, folkhälsa, företrädare från pensions- och brukarorganisationer, politiker från berörda nämnder och representanter från de kommunala bostadsbolagen från projektets kommuner i en workshop.

Deltagarna enades kring sju kriterier som kännetecknar en attraktiv och god boendemiljö för äldre. Dessa kriterier utgör också grunden för kommunernas undersökningar i projektet:

- God yttre och inre tillgänglighet
- Gemenskap
- Integrerat boende
- Stimulerande utemiljö
- Upplevd trygghet
- Valfrihet
- Möjligheter till aktivt liv.

■
Birgit Malmбом PRO och Boel Holgersson, vice ordförande i Ales omsorgs- och arbetsmarknadsnämnd diskuterar äldres boendemiljöer.

Hur trivs äldre i Mölndal?

MÖLNDALS STAD

Befolkning: 61 400

Andel 65 år och äldre: 16 %

Andel 85 år och äldre: 2,2 %

Bostadsbestånd:

53 % flerbostadshus,

47 % småhus

VAD ÄR VIKTIGA KVALITÉER i boendemiljön för äldre? Vad gör ett boende tryggt och tillgängligt? För att få svar på dessa frågor bjöd Maria Sexton, planarkitekt och Lotta Malm, enhetschef för förebyggande verksamhet/träffpunkter, in boende i Bifrost till en fokusgrupp. Syftet var att diskutera hur det är att leva och bo på äldre dar i bostadsområdet.

Bifrost är ett miljonprogramområde i Mölndal som byggdes i början av 70-talet. För några år sedan gjordes en ombyggnad av gårdarna. I diskussionerna beskrivs utemiljön i positiva ordalag. Här finns nu gott om bänkar och bord, fina planteringar, bra belysningar och fina gångvägar. Det är också rent och välskött i området,

vilket gör att man trivs.

Däremot upplevs tunga dörrar i portar och tvättstuga som ett problem. Dörröppnare finns bara i enstaka uppgångar. Flera av deltagarna i fokusgruppen berättar att det är svårt att komma in med rullatorn genom entrén. Bifrost består av flervåningshus utan hiss, vilket också är ett problem. Många funderar på hur det ska gå i framtiden om de skulle få svårare att gå. Flera har redan nu strategier för att klara av trapporna och de tunga entré- och tvättstugedörrarna. Några berättar att de brukar sätta foten mellan dörren och entrén för att lättare ta sig in. En annan bemästrar trapporna genom att sätta väskan några steg upp för att sedan gå efter själv.

Inom ramen för projektet Inte(GR)erad bostadsplanering kommer också en tillgänglighetsvandring att genomföras i Bifrost. Till vandringen kommer äldre i området, representanter för brukarorganisationer, folkhälsa och hemtjänst att bjudas in. ■

Hillevi Östergren, Siri Ohlqvist och Elsa Eliasson berättar att de inte kände varandra innan de möttes på träffpunkten. Idag sitter de ofta med varandra eller andra från träffpunkten på gården och dricker kaffe och pratar.

Hallå där...Lisbeth Lindahl, FoU i Väst/GR, som är med som följeforskare i projektet Inte(GR)erad bostadsplanering. Lisbeths forskningsområde omfattar bland annat tillgänglighetsfrågor och äldres boende.

Varför är det angeläget för kommuner att planera för äldres boende?

–Det saknas bostäder som är lämpliga för äldre personer att bo i. Och om inget görs riskerar människor att få ett begränsat liv, sämre hälsa och levnadsförhållanden överhuvudtaget.

Vad krävs för att kommunerna ska kunna planera strategiskt?

–Beslutsfattare på politisk nivå och chefsnivå i kommunerna, hos kommunala och privata fastighetsbolag behöver inse frågans angelägenhet och vad konsekvenserna blir om man inte planerar strategiskt.

Vad behövs för att äldre ska kunna bo bra även på äldre dar?

–Ett varierat utbud av bostäder! Det behövs fler tillgängliga bostäder med tillgång till gemenskap och närhet till service. Det behövs också olika mellanboendeformer, som seniorboende, trygghetsboende och gemenskapsboende, samtidigt som basnivån i det ordinära bostadsbeståndet behöver höjas.

Vad tror du projektet Integrerad bostadsplanering med fokus på äldre kan bidra till?

–Ökade kunskaper över gränserna mellan samhällsbyggnad och äldreomsorg.

Genom metodstöd från FoU i Väst/ kommer medverkande få med sig en hel del kunskaper kring hur man kan undersöka bostadsbeståndet och hur äldre själva faktiskt vill bo. På så sätt får de verktyg att själva förbättra planeringen. Det är då mötet mellan forskning och praktik är som allra bäst.

Hur vill du själv bo när du blir äldre?

–Jag vill gärna bo centralt i Göteborg, nära till kultur, grönområden, barn och vänner. Tillgänglighet är ett krav! Och självklart ska boendet vara billigt, så att jag får pengar över till resor och nöjen. ■

Lisbeth Lindahl,
FoU i Väst/GR

I Kungälv inventerar hemtjänsten tillgängligheten

Lisbeth Axelsson, Ingrid Wallin och Maria Waern från Komarkens hemtjänstgrupp diskuterar hur de ska gå tillväga för att inventera tillgängligheten i bostadsområdet.

– **HEMTJÄNSTEN HAR EN** oerhörd kunskap om äldres boendemiljö som vi vill ta vara på i projektet, säger Elisabeth Sjöberg verksamhetschef i äldreomsorgen. Hon ingår tillsammans med Lena Hasselgren, planarkitekt, i Inte(GR) erad bostadsplanering från Kungälvs kommun. Tillsammans har de planerat vilka kvalitéer som ska inventeras i Komarkens bostadsområde. Med hjälp av hemtjänstgruppen i Komarken ska tillgängligheten i lägenheter, allmänna utrymmen och utemiljön, närheten till service och möjligheter till gemenskap kartläggas.

Att den fysiska utformningen av boendemiljön påverkar äldre personers möjligheter till självständighet har hemtjänstgruppen i Komarken flera exempel på. Högt placerade postfack, tunga dörrar till soprummet och trånga badrum gör att äldre med nedsatt rörlighet har

svårt att hantera sina vardagliga sysslor.

– Ibland blir hemtjänsten både sophämtare och brevårare, säger Maria Waern och skrattar hjärtligt.

Otillgängligheten skapar ibland också hjälpbehov som hade kunnat undvikas.

– Badrummet kan vara så trångt att brukaren inte kan komma in och vända med sin rullator. Annars hade kanske personen ifråga kunnat klara sig själv utan hjälp från oss, säger Ingrid Wallin.

Inom ramen för projektet kommer också äldre personer i Komarken, både med och utan hemtjänst, intervjuas kring sina tankar om sin nuvarande boendemiljö samt hur de ser på sina behov och önskemål kring sitt boende i framtiden. ■

– Hemtjänsten vet hur brister i boendemiljön både påverkar äldres vardag och sin egen arbetsmiljö, säger Elisabeth Sjöberg, verksamhetschef i äldreomsorgen.

KUNGÄLVS KOMMUN

Befolkning: 41 200

Andel 65 år och äldre: 19 %

Andel 85 år och äldre: 2,3 %

Bostadsbestånd:

39 % flerbostadshus,

61 % småhus

Hur vill äldre bo i Tjörns kommun?

JÄMFÖRT MED RIKET har Tjörns kommun en hög andel äldre och bostadsbeståndet består nästan till 90 procent småhus. Det innebär att många äldre invånare bor eller kommer att bo i svårskötta, otillgängliga bostäder med långa avstånd till livsmedelsaffär, vårdcentral och kollektivtrafik. Åsa Jönsson, Vivi Metsola och Daniel Rutgersson är eniga om behovet av att planera för bra och tillgängliga bostäder för kommunens äldre invånare.

För att få mer kunskap om äldre invånares behov och preferenser har de inom ramen för projektet Inte(GR) erad bostadsplanering valt att skicka ut en enkät till invånare 65 år och över.

–Vi behöver ett större underlag för att veta vad äldre efterfrågar. Finns det exempelvis ett intresse för trygghetsboende? Och var i kommunen vill man bo? Enkätsvaren kommer ge oss bättre kunskap om detta, säger Vivi.

I projektet har de gemensamt genomfört en tillgänglighetsinventering av kommunens samtliga flerbostadshus. I resultatet återkommer vissa brister i boendemiljön.

–Det vanligaste problemet är att entréerna ofta har ett trappsteg. Det gör det svårframkomligt för äldre med exempelvis rullator. Det är också ett av de vanligaste skälen till bostadsanpassning i kommunen, berättar Daniel.

TJÖRNS KOMMUN

Antal invånare: 14 900

Andel 65 år och äldre: 23 %

Andel 85 år och äldre: 2,8 %

Bostadsbestånd:

12 % flerbostadshus,

88 % småhus

Ett annat problem som de har uppmärksammat

är att uteplatser ofta omgärdas av höga kanter.

–Att det finns uteplatser är naturligtvis positivt, men de måste också vara tillgängliga för alla, fyller Åsa i.

De har också noterat att många av bristerna är enkla att åtgärda. Om man hade byggt rätt från början hade det kunnat undvikas. En anledning kan vara att det saknas kunskap om hur man bygger tillgängligt.

–Det skulle behövas en tillgänglighetsexpert i varje kommun. Då finns det förutsättningar för att det byggs rätt från början, menar Daniel. ■

Åsa Jönsson, planarkitekt, Vivi Metsola utvecklingsledare socialtjänsten, Daniel Rutgersson, handläggare bostadsanpassning och Urban Nilsson, lokalsamordnare (ej på bild) ingår i projektgruppen från Tjörns kommun.

En röst från Ale

ALE KOMMUN

Befolkning: 27 600

Andel 65 år och äldre: 17 %

Andel 85 år och äldre: 1,8 %

Bostadsbestånd:

38 % flerbostadshus,

62 % småhus

– JAG HAR VARIT

FACKLIGT och poli-

tiskt engagerad i hela mitt liv, därför var det naturligt för mig att gå med i PRO efter pensionen, säger Hans Hellman som är 77 år och bosatt i ett småhus Ale kommun. Hans följer Inte(GR)erad bostadsplanering dels som representant för PRO i det kommunala pensionärsrådet och dels i den referensgrupp som är knuten till projektet. I referensgruppen ingår bland annat representanter från pensionärs- och brukarorganisationer, kommunala fastighetsbolag, andra GR-kommuner och arkitekter. Referensgruppens syfte är att bidra med vägledande synpunkter på projektets inriktning.

Hans Hellman är mycket positiv till projektet och hoppas att det kan bidra till att äldre invånares behov synliggörs. Själv tycker han att det saknas bostäder i Ale för friskare äldre och att det borde satsas mer på mellanboendeformer, som exempelvis trygghetsboende.

Trädgårdsarbete är ett roligt sätt för Hans Hellman att hålla igång och vara aktiv.

–Även som pigg kan man känna sig otrygg och isole-
rad i hemmet. Det behövs boenden som erbjuder gemen-
samma måltider och aktiviteter, menar Hans.

Enligt Hans är en viktig aspekt i planeringen av bo-
städer för äldre att det ska vara centralt, nära till kom-
munikationer, läkare och apotek. Även äldreboende ska
placeras centralt.

–Annars kan det vara svårt för anhöriga som kanske
inte kan köra bil att ta sig dit och hälsa på.

Hans förhoppning är att 40-talisterna kommer att
ställa högre krav än vad hans egen generation har gjort.
Samtidigt får man inte glömma bort att många pensionä-
rer inte är resursstarka och orkar ställa krav.

–Många äldre har en dålig pension, speciellt kvinnor
som blivit änkor och inte förvärvsarbetat. Det är viktigt
att det också finns billiga bostäder som är anpassade för
äldre. Han tror också att det finns mycket att göra ur ett
förebyggande perspektiv. Fler gemensamhetslokaler i bo-
stadsområden och ett större utbud av aktiviteter på träff-
punkter och dagcentraler stödjer äldres självständighet.

–Om man håller sig igång kan man bo kvar hemma
mycket längre och slipper kanske hemtjänst och sjuk-
vård. Det tjänar också kommunen på lång sikt.

Hans och hans hustru är sedan några år tillbaka upp-
satta i det kommunala bostadsbolagets kö. Så länge de
får behålla sin goda hälsa finns inga konkreta planer på
att flytta.

–Men i framtiden skulle jag gärna vilja bo i ett trygg-
hetsboende, avslutar Hans.

Från Ale kommun ingår Ann-Sofie Borg Sjögren,

verksamhetschef äldreomsorg, Ann-Marie Carlsson,
översiktsplanerare, Hanna Hogstrom, planeringssekrete-
rare och Linda Karlsson, lantmäteringenjör i projektet
Inte(GR)erad bostadsplanering. De kommer att genom-
föra en enkätundersökning av vad personer 65 år och
äldre i villaområden efterfrågar gällande sitt nutida och
framtida boende, samt en tillgänglighetsinventering av
centrala delar i Nödinge där många äldre bor. ■

Vill du veta mer?

INTE(GR)ERAD BOSTADSPLANERING med fokus på äldre finansieras av Hjälpmedelsinstitutet inom ramen för regeringsuppdraget Bo Bra på äldre dar, som syftar till att stärka kreativitet, utveckling och nytänkande av bostäder och boendemiljöer för äldre.

Läs mer om Bo bra på äldre dar på Hjälpmedelsinstitutets hemsida www.hi.se

Kontakta gärna oss!

Sara Nordenhielm

Projektledare

FoU i Väst/GR

tel 0734–34 50 01

Sara.Nordenhielm@grkom.se

www.grkom/fouivast.se

Katarina Idegård

Projektassistent

FoU i Väst/GR

tel 0721–60 87 76

Katarina.Idegard@grkom.se

www.grkom/fouivast.se

Läs mer på FoU i Väst/GRs hemsida www.grkom.se/fouivast

FoU_i**väst** **GR**

**FORSKNING OCH UTVECKLING
INOM VÄLFÄRDSOMRÅDET**

Besök Gårdavägen 2

Post Box 5073, 402 22 Göteborg

Tel 031-335 50 00 • **Fax** 031-335 51 17

e-post fou@grkom.se

www www.grkom.se/fouivast